

Bidrag vid korttidsstudier och vissa andra studiestödsfrågor

Sammanfattning

Utskottet behandlar i betänkandet proposition 2000/01:107 *Bidrag vid korttidsstudier och vissa andra studiestödsfrågor* och fem motioner som väckts med anledning av den.

I propositionen föreslår regeringen en ny bestämmelse i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Lagförslaget innebär att Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) anförtros förvaltningsuppgiften att pröva frågor om fördelning av statliga bidrag till studerande som deltar i korttidsstudier. Dessutom föreslås följdändringar i sekretesslagen (1980:100) och inkomstskattelagen (1999:1229). Beträffande den sistnämnda har den författningstekniska regleringen överlämnats till skatteutskottet.

Utskottet har inhämtat yttrande från Lagrådet över regeringsförslaget att överlämna förvaltningsuppgifter till LO och TCO.

Propositionen innehåller också förslag till ändringar i den nya studiestödslag (1999:1395) som skall börja gälla den 1 juli 2001 och i övergångsbestämmelserna till den lagen.

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Utskottet tillstyrker regeringens förslag och avstyrker motionerna.

I en gemensam reservation från Moderaterna, Kristdemokraterna, Centerpartiet och Folkpartiet föreslås avslag på förslaget om överlämnande till LO och TCO att fördela statligt studiestöd. På övriga punkter finns reservationer från ett eller ett par av dessa partier.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	1
Innehållsförteckning.....	2
Utskottets förslag till riksdagsbeslut.....	3
Redogörelse för ärendet.....	5
Utskottets överväganden	6
Bidrag vid studier under kortare tid.....	6
Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser.....	11
Övrigt	15
Reservationer.....	19
1. Bidrag vid studier under kortare tid (punkt 1) – m, kd, c, fp	19
2. Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser (punkt 2) – m, c	20
3. Ett nytt studiemedelssystem m.m. (punkt 3) – m.....	20
4. Ett nytt studiemedelssystem m.m. (punkt 3) – c	21
5. Möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel (punkt 4) – kd, fp.....	22
6. Studiemedel vid folkhögskolestudier, m.m. (punkterna 5 och 6) – kd.....	22
7. Införande av sanktioner vid förseningar av studiemedel (punkt 7) – fp.....	23
Förteckning över behandlade förslag.....	24
Propositionen.....	24
Motioner	24
Regeringens lagförslag	26
1. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde.....	26
2. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	27
3. Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395).....	29
Lagrådsyttrande som begärts av utskottet.....	34

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Med hänvisning till de motiveringar som framförs under Utskottets överväganden föreslår utskottet att riksdagen fattar följande beslut:

1. Bidrag vid studier under kortare tid

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde och lag om ändring i sekretesslagen (1980:100) samt avslår motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del, 2000/01:Ub45 yrkande 1, 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del och 2000/01:Ub47 yrkande 1.

Reservation 1 (m, kd, c, fp)

2. Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) samt avslår motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del.

Reservation 2 (m, c)

3. Ett nytt studiemedelssystem m.m.

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ub43, 2000/01:Ub44 yrkande 2 och 2000/01:Ub46 yrkande 2.

Reservation 3 (m)

Reservation 4 (c)

4. Möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel

Riksdagen avslår motionerna 2000/01:Ub45 yrkande 3 och 2000/01:Ub47 yrkande 2.

Reservation 5 (kd, fp)

5. Studiemedel vid folkhögskolestudier

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ub47 yrkande 3.

Reservation 6 (kd) – delvis

6. Översyn av återbetalningskraven

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ub47 yrkande 4.

Reservation 6 (kd) – delvis

7. Införande av sanktioner vid förseningar av studiemedel

Riksdagen avslår motion 2000/01:Ub45 yrkande 2.

Reservation 7 (fp)

Stockholm den 8 maj 2001

På utbildningsutskottets vägnar

Jan Björkman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Jan Björkman (s), Britt-Marie Danestig (v), Beatrice Ask (m), Eva Johansson (s), Lars Hjertén (m), Majléne Westerlund Panke (s), Torgny Danielsson (s), Tomas Eneroth (s), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Gunnar Goude (mp), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Anders Sjölund (m), Nils-Erik Söderqvist (s), Camilla Sköld Jansson (v) och Maria Larsson (kd).

Redogörelse för ärendet

Efter förslag i propositionen *Ett reformerat studiestödssystem* beslutade riksdagen hösten 1999 om ett nytt, samordnat studiestödssystem (prop. 1999/2000:10, bet. UbU7, rskr. 96). I en ny studiestödslag (1999:1395), som träder i kraft den 1 juli 2001, ersätts de nuvarande studiestödsformerna studiemedel, särskilt vuxenstudiestöd (svux) och särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa) av ett samlat studiestöd, benämnt studiemedel. Stödformerna korttidsstudiestöd, internatbidrag och timersättning regleras inte i den nya studiestödslagen.

I den nu aktuella propositionen – proposition 2000/01:107 *Bidrag vid korttidsstudier och vissa andra studiestödsfrågor* – lägger regeringen fram förslag om en ny bestämmelse i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Förslaget innebär att Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) anförtros förvaltningsuppgiften att pröva frågor om fördelning av statliga bidrag till enskilda studerande som deltar i korttidsstudier. I anslutning härtill föreslås ändringar i sekretesslagen (1980:100) och i inkomstskattelagen (1999:1229) vad gäller bidrag till studerande vid korttidsstudier.

Vidare lägger regeringen i propositionen fram förslag till ändringar i den nya studiestödslagen (1999:1395) och dess övergångsbestämmelser.

Med anledning av propositionen har väckts fem motioner. Förslagen i motionerna återges i *bilaga 1*.

Utbildningsutskottet beslutade vid sitt sammanträde den 5 april 2001 att inhämta yttrande från Lagrådet över förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Lagrådet har den 23 april 2001 avgivit yttrande över lagförslaget. Yttrandet återges i *bilaga 3*.

Vid nämnda sammanträde beslutade utbildningsutskottet också att överlämna den författningstekniska regleringen beträffande regeringens förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) till skatteutskottet. Övriga lagförslag återfinns som *bilaga 2* till betänkandet.

Utskottets överväganden

Bidrag vid studier under kortare tid

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till en ny bestämmelse i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Förslaget innebär att LO och TCO anförtros förvaltningsuppgiften att pröva frågor om fördelning av statliga bidrag till studerande som deltar i korttidsstudier. I anslutning härtill bör riksdagen anta regeringens förslag till ändring i sekretesslagen (1980:100) som innebär att offentlighetsprincipen skall tillämpas på den del av LO:s och TCO:s verksamhet som rör hanteringen av bidrag vid korttidsstudier.

Motionsyrkanden som går emot regeringens förslag bör därmed avslås.

Jämför *reservation 1 (m, kd, c, fp)*.

Bakgrund

I nuvarande studiestödssystem, som gäller fram till den 1 juli 2001, finns bestämmelser om korttidsstudiestöd, internatbidrag och timersättning. Dessa stödformer handhas av Centrala studiestödsnämnden (CSN).

Korttidsstudiestöd kan beviljas arbetstagare som deltar i studiecirklar, i kurser inom komvux och statens skolor för vuxna samt i vissa s.k. korta kurser vid folkhögskolor. Stöd kan lämnas för studier i svenska, engelska och matematik på grundskole- och gymnasienivå, för studier i samhällskunskap som motsvarar sådana moment som ingår i den kommunala vuxenutbildningen samt för studier som syftar till att utveckla handikappades färdigheter och kunskaper om handikappet. Korttidsstudiestödet ersätter förlorad arbetsförtjänst och uppgår till 75 kronor per timme.

Internatbidrag kan beviljas deltagare i korta kurser vid folkhögskolor och statens skolor för vuxna för ovan nämnda studier. Bidraget, som kan beviljas både arbetstagare och icke arbetstagare, är 327 kronor per dygn.

Korttidsstudiestöd och internatbidrag kan sökas av enskilda personer eller kollektivt av fackliga organisationer och handikapporganisationer.

Timersättning om 75 kronor per timme kan lämnas till en studerande som deltar i vuxenutbildning för utvecklingsstörda (sär vux) och som förlorar arbetsinkomst eller arbetslöshetsersättning på grund av detta.

Som redovisats inledningsvis upphör de nuvarande reglerna om korttidsstudiestöd och internatbidrag samt timersättning i och med att det nya studiestödssystemet införs den 1 juli 2001. I propositionen *Ett reformerat studiestödssystem* meddelade regeringen att syftet med dessa stöd skulle tillgo-

doses i andra former än genom bestämmelser i studiestöds lag (prop. 1999/2000:10 s. 130 f.). Resurser motsvarande vad som avsatts för stöden i fråga skulle i stället anvisas som statsbidrag till fackliga organisationer och handikapporganisationer för i princip samma utbildning som nu. Regeringen avsåg att återkomma angående de närmare detaljerna kring detta.

I budgetpropositionen för 2001 (prop. 2000/01:1, utg. omr. 15 s. 23 f.) föreslog regeringen att medel för korttidsstudiestöd och internatbidrag – under ett nytt anslag 25:7 *Bidrag till vissa organisationer m.m.* – fr.o.m. den 1 juli 2001 skall anvisas till Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) och som statsbidrag till Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO). Till Sisus skall anvisas även medel för timsättning till studerande i vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särvox). Korttidsstudiestödet, internatbidraget och timsättningen skall vara skattefria bidrag. Sammantaget upptogs under det nya anslaget 26 223 000 kr för andra halvåret 2001, vilket innebär att anslaget låg fast på oförändrad nivå. Därtill skulle medel för administrationskostnader omfördelas från CSN till berörda organ.

Som motiv till förslaget angav regeringen följande. Syftet med nuvarande korttidsstudiestöd och internatbidrag har varit att rekrytera kortutbildade till studier av mindre omfattning för att på så sätt stimulera till längre kompetenshöjande utbildning. Denna inriktning skall gälla även fortsättningsvis. Bidrag skall alltså kunna lämnas för studier i basämnen som svenska, engelska, matematik och samhällskunskap. Grundläggande facklig utbildning bör som hittills kunna rymmas inom ramen för samhällskunskap. Det ekonomiska stödet till den enskilde skall som hittills bestå dels av bidrag i anslutning till bortfall av inkomst, dels av bidrag för eventuella internatkostnader i samband med studierna.

Eftersom det i huvudsak är LO och TCO som organiserar korttidsutbildade arbetstagare ansåg regeringen det vara praktiskt att dessa organisationer får disponera aktuella resurser. Det var dock enligt regeringen viktigt att framhålla att de fackliga organisationerna har ett ansvar gentemot alla anställda på en arbetsplats. I detta ansvar ingår även att ombesörja information till alla anställda om möjligheterna till bidrag. Regeringen uttalade att som allmän princip bör gälla att de som är i störst behov av utbildningen bör prioriteras.

Vidare anmäldes i budgetpropositionen att regeringen avsåg att i förordning reglera vad som fr.o.m. den 1 juli 2001 skall gälla för korttidsstudiestöd, internatbidrag och timsättning för deltagare i särvox. Den föreslagna utformningen av dessa stöd kunde också komma att kräva vissa lagändringar. Bestämmelser i skattelagstiftningen samt bestämmelser om överlämnande av förvaltningsuppgifter till enskilda och därmed sammanhängande frågor om offentlighet kunde komma att beröras. Regeringen avsåg därför att i särskild ordning återkomma med förslag till lagändringar.

Regeringen begärde riksdagens godkännande av vad regeringen förordat om bidrag till vissa organisationer m.m.

På utskottets förslag godkände riksdagen vad regeringen förordnat om bidrag till vissa organisationer m.m. och anvisade de begärda medlen (bet. 2000/01:UbU2, rskr. 100). Inga motioner tog upp det som regeringen förordnat under anslaget.

Propositionen

Regeringen föreslår i propositionen vissa lagändringar till följd av den nya ordning som fr.o.m. den 1 juli 2001 skall gälla för bidrag till studerande vid korttidsstudier.

Enligt propositionen innebär den nya ordningen att två organisationer, LO och TCO, och en statlig myndighet, Sibus, skall ansvara för fördelningen av bidrag till studerande vid studier under kortare tid. Med sådana studier avses viss mycket begränsad utbildning i t.ex. studiecirkel eller kurs vid folkhögskola för vilken studiemedel inte kan lämnas. Regeringen avser att i förordning närmare ange vilka utbildningar som kan ge rätt till bidrag. Därvid bör även vuxenutbildning för utvecklingsstörda (särsvux) tas upp som en sådan utbildning under kortare tid. Syftet skall vara att med hjälp av detta stöd rekrytera personer med kort tidigare utbildning till studier. Som angavs i budgetpropositionen bör de som är i störst behov av utbildning prioriteras. Även i den delen ankommer det på regeringen att närmare reglera vad som fr.o.m. den 1 juli 2001 skall gälla för dessa stöd. Särskilt nämner regeringen att de studerande inom ramen för bidragssystemet bör ges ett skydd vid sjukdom på motsvarande sätt som studerande med studiemedel har.

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. I en ny paragraf, 8 §, föreskrivs att LO och TCO prövar frågor om fördelning av bidrag till studerande vid korttidsstudier.

Förslaget föranleder följdändringar i sekretesslagen (1980:100) och inkomstskattelagen (1999:1229). I bilagan till sekretesslagen skall enligt regeringens förslag föreskrivas att offentlighetsprincipen skall tillämpas på den del av LO:s och TCO:s verksamhet som rör hanteringen av statligt stöd i form av bidrag till studerande vid korttidsstudier. Av inkomstskattelagen skall framgå att sådant bidrag vid korttidsstudier som fördelas av Sibus, LO eller TCO skall vara skattefritt.

För att underlätta övergången till den nya ordningen föreslås också en övergångsbestämmelse i den nya studiestödslagen. Utskottet återkommer till denna ändring i studiestödslagen i följande avsnitt.

Motioner

Avslag på regeringens förslag om överlämnande till LO och TCO av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde, med följdändringar i sekretesslagen och inkomstskattelagen, begärs av Moderata samlingspartiet, Centerpartiet och Folkpartiet. Även Kristdemokraterna är starkt kritiska till förslaget utan att därför yrka avslag på förslaget.

Enligt Moderaterna i motion 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del skall rätten att fördela studiestöd av skattemedel inte ges till fackföreningar. Det är en myndighetsutövning som regeringen inte skall använda för ensidigt gynnande av de egna organisationerna. Moderaterna anmärker att Centrala studiestödsnämnden visserligen fungerar särdeles dåligt, men den lösning som behövs är inte ytterligare specialtillstånd och särlösningar. Studenternas tillvaro präglas redan i dag av bristande rättstrygghet.

I Centerpartiets motion 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del hävdas att regeringens förslag att låta fackliga organisationer ta över myndighetsutövning och låta deras medlemmar ha monopol på ett visst statligt bidrag inte är något annat än ett förtäckt extra bidrag till LO och TCO. Det är enligt motionärerna märkligt att ett statligt bidrag för korttidsstudier endast skall ges till vissa organisationers medlemmar.

Folkpartiet framhåller i motion 2000/01:Ub45 yrkande 1 att regeringens förslag betyder att en förvaltningsuppgift, som innebär myndighetsutövning mot enskild, skall överlämnas till två fackliga intresseorganisationer. Tanken påminner om nykorporativism och kan medföra betydande risker från rättssäkerhetssynpunkt för enskilda människor. Ansvar för att fördela studiestöd till korttidsstudier bör, i likhet med vad som nu gäller, handhas av Centrala studiestödsnämnden och detta studiestöd bör omfattas av samma regler som gäller studiestöd i övrigt.

Kristdemokraterna i motion 2000/01:Ub47 yrkande 1 ifrågasätter starkt en ansvarsfördelning där fackliga organisationer får ansvar för myndighetsutövning. De anser att det finns en uppenbar risk för att fördelningen av stödet inte kommer att ske objektivt efter behov utan att organisationerna väljer att premiera sina egna medlemmar. Kristdemokraterna ställer sig även tveksamma till överförandet av timsättningen för särvoxelever till Sisus. Genom att sprida ut uppgiften att fördela studiestöd på flera olika instanser befäster regeringen ett otydligt system, menar de.

Lagrådet

I propositionen anmäler regeringen att vissa av de lagförslag som nu lämnas är sådana att Lagrådets yttrande normalt bör inhämtas. Det gäller förslagen om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde, sekretesslagen (1980:100) och inkomstskattelagen (1999:1229). Enligt regeringen är dessa förslag dock inte lagtekniskt komplicerade och de har ett begränsat tillämpningsområde. Vad gäller förslaget om ändring i sekretesslagen innebär detta inte någon begränsning av rätten att ta del av allmänna handlingar. Regeringen har därför gjort den bedömningen att ändringarna får anses vara av sådan beskaffenhet att Lagrådets hörande skulle sakna betydelse.

Inför utskottets behandling av detta ärende begärde Folkpartiet remiss till Lagrådet enligt 4 kap. 10 § riksdagsordningen.

Utskottet beslutade inhämta yttrande från Lagrådet över förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter

inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Lagrådet har den 23 april 2001 avgivit yttrande över lagförslaget (*bilaga 3*).

Lagrådet uttalar att det från grundlagssynpunkt inte möter något hinder att överlåta myndighetsutövning på en centralorganisation inom fackföreningsrörelsen. Detta ställer stora krav på centralorganisationerna vad gäller skyldigheten att iaktta objektivitet och behandla alla sökande lika. I detta hänseende är att märka att centralorganisationerna kommer att vara bundna av objektivitetsprincipen och likhetsprincipen i enlighet med vad som föreskrivs i 1 kap. 9 § regeringsformen.

Enligt Lagrådet är en allvarlig brist i propositionen att det inte finns några riktlinjer om vad den kommande rättsliga regleringen i en förordning skall innehålla. Från Lagrådets synpunkt medför detta att det är omöjligt att bedöma hur förslaget egentligen förhåller sig till rättssäkerhetens krav (jfr 8 kap. 18 § tredje stycket 3 regeringsformen). Särskilt anmärkningsvärt är att det inte sägs något om huruvida centralorganisationernas beslut skall vara överklagbara och således kunna överprövas av allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller frågan om organisationerna skall ha rätt att rikta återkrav mot den som felaktigt uppburit bidrag. Regler om återkrav är av betungande art och bör därför vara exakta och helst finnas i en lag.

Utskottets ställningstagande

Riksdagen har tidigare på utskottets förslag godkänt vad regeringen förordat i budgetpropositionen för 2001 om bidrag till vissa organisationer m.m. och en ny ordning för fördelning av bidrag till studerande vid korttidsstudier (bet. 2000/01:UbU2, rskr. 100). De lagförslag som regeringen nu lägger fram är ett led i införandet av denna nya ordning.

Utskottet står fast vid att Landsorganisationen i Sverige (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) skall anförtros uppgiften att pröva frågor om fördelning av statliga bidrag till enskilda studerande som deltar i korttidsstudier. Som framgår av vad Lagrådet uttalat strider inte ett sådant överlämnande genom lag av myndighetsutövning till enskild organisation mot grundlagens bestämmelser. Enligt 1 kap. 9 § regeringsformen skall domstolar samt förvaltningsmyndigheter och *andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen* (kurs. här) i sin verksamhet beakta allas likhet inför lagen samt iakttaga saklighet och opartiskhet. Utskottet finner det viktigt att framhålla att objektivitetsprincipen och likhetsprincipen skall tillämpas i LO:s och TCO:s hantering av det statliga stödet. Såväl när det gäller information om möjligheten att söka bidrag för korttidsstudier som vid fördelningen av sådana bidrag skall alla anställda på en arbetsplats behandlas lika, oavsett om de är fackligt anslutna eller ej.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2001 i stora drag redovisat hur en kommande reglering i förordning av bidrag vid korttidsstudier bör utformas. Utskottet konstaterar att Lagrådet riktar kritik mot att regeringen i den nu aktuella propositionen inte anger några närmare riktlinjer för författningsregleringen, bl.a. i fråga om överklagande av beslut och återkrav av bidrag.

Utskottet förutsätter att regeringen i förordningstexten för det nya bidraget vid korttidsstudier kommer att föreskriva motsvarande regler och garantier för rättssäkerhet som i dag gäller för korttidsstudiestöd och internatbidrag.

När det särskilt gäller Statens institut för särskilt utbildningsstöd (Sisus) hänvisar utskottet till att riksdagens godkännande hösten 2000 också omfattade att denna myndighet skall ha ansvar för att fördela vissa bidrag till korttidsstudier samt timersättning för deltagare i särvtux.

Mot bakgrund av det anförda föreslår utskottet att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde samt lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).

Utskottet har inte heller något att erinra i sak mot den föreslagna ändringen i inkomstskattelagen som innebär att bidrag vid korttidsstudier skall vara befriade från inkomstskatt. Utbildningsutskottet har dock, som inledningsvis nämnts, överlämnat den författningstekniska regleringen av lagförslaget till skatteutskottet för samordning med andra ändringsförslag i samma lagparagraf. Förslaget om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229) behandlas i skatteutskottets betänkande 2000/01:SkU24.

Lagändringarna avses träda i kraft den 1 juli 2001.

Utskottets ställningstagande i frågan om bidrag vid korttidsstudier innebär avslag på samtliga motionsyrkanden i ärendet.

Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör anta regeringens förslag till ändringar i studiestödslagen (1999:1395) och dess övergångsbestämmelser. Ändringarna avser

- ökad möjlighet att få studielån efter 41 års ålder,
- en ny övergångsbestämmelse om längsta tid för studiemedel för högskolestudier,
- följdändringar i studiestödslagen med anledning av de termer och uttryck som används i inkomstskattelagen (1999:1229),
- samordning av vissa studiestöd samt
- en ny övergångsbestämmelse om bidrag vid korttidsstudier.

Därmed bör riksdagen avslå motionsyrkanden om avslag på propositionen i denna del.

Jämför *reservation 2 (m, c)*.

Propositionen

Övre åldersgräns för studielån

Utgångspunkten i det nya studiemedelssystemet är att lånen skall återbetalas. Lånedelen av studiemedlen lämnas därför längst t.o.m. det år den studerande fyller 50 år. Enligt 3 kap. 9 § studiestödslagen (1999:1395) begränsas rätten till studielån successivt fr.o.m. det år den studerande fyller 41 år enligt en regel ("trappa") som anger hur många låneveckor som kan medges om studier påbörjas vid en angiven ålder. De lån som den studerande har haft tidigare skall räknas in – oavsett på vilken nivå som studierna bedrivits – i det sammanlagda antalet veckor för vilka studielån kan lämnas. Bidragsdelen i studiemedlen lämnas ograverad t.o.m. 50 års ålder.

I propositionen anger regeringen att en viss justering av bestämmelserna bör kunna vidtas utan att huvudprinciperna eftersätts. Motivet är att det är angeläget att studerande som påbörjat studier med studielån på grundskole- och/eller gymnasienivå ges bättre förutsättningar att avsluta även längre kompetenshöjande utbildningar med studielån.

Regeringen föreslår därför att vid bedömningen av om en studerande som är 41 år eller äldre har rätt till studielån skall tidigare studielån för studier på lägre nivå endast räknas in i viss utsträckning. Lån som den studerande tidigare har haft för studier på grundskolenivå skall inte räknas in. Lån för behörighetsgivande studier på gymnasienivå som skrivits av med anledning av senare studier med studielån på högskolenivå skall inte heller räknas in i det sammanlagda antalet veckor för vilka studielån kan lämnas. Motsvarande skall gälla lån som lämnats samtidigt med det högre bidraget eller – enligt äldre bestämmelser – i form av särskilt vuxenstudiestöd (svux) eller särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa).

Enligt beräkningar i en bilaga till propositionen innebär förslaget exempelvis att vid 41 års ålder har en person som tagit studielån under maximala 120 veckor för en behörighetsgivande gymnasial utbildning fortfarande möjlighet att studera vidare i högst fyra år (160 veckor).

Regeringens förslag i denna del föranleder ändringar i 3 kap. 9 § studiestödslagen (1999:1395) och i övergångsbestämmelserna till lagen (punkterna 5 och 5 a).

Övergångsbestämmelse om längsta tid för studiemedel för högskolestudier

I det nya studiestödssystemet kan studiemedel i form av bidrag och lån lämnas under en viss längsta tid uttryckt i antal veckor vid heltidsstudier. För utbildning på högskolenivå och annan eftergymnasial nivå får studiemedel lämnas under högst 240 veckor (sex år). Jämfört med nuvarande system är detta ingen förändring. Det finns i det nya systemet en möjlighet att få studiemedel för längre tid än den fastställda tidsgränsen om det finns "synnerliga

skäl". Med synnerliga skäl avses t.ex. förlängd studietid på grund av funktionshinder eller andra mycket speciella omständigheter.

Det nya systemet innebär en skärpning jämfört med nuvarande system, där studiemedel kan lämnas för längre tid än huvudregeln om det finns "särskilda skäl" och det inte är fråga om forskarutbildning. Den praxis som utvecklats har inneburit att många studerande i förväg har räknat med att genom dispens få studiemedel under ytterligare någon eller några terminer utöver vad som gäller enligt huvudregeln. För att studerande, som utgått från praxis i nuvarande studiestödssystem vid planeringen av sina studier, inte skulle komma att påverkas negativt vid övergången till det nya systemet har en övergångsbestämmelse införts till den nya studiestödslagen (1999:1395). Enligt tredje punkten i övergångsbestämmelserna till den nya lagen får studerande som har påbörjat studier med studiemedel före den 1 juli 2001 fortsätta studera med studiemedel enligt nuvarande bestämmelser om längsta tid med studiemedel, även efter det att det nya studiestödssystemet trätt i kraft. De äldre bestämmelserna får dock tillämpas längst t.o.m. den 30 juni 2003.

Regeringen anger i propositionen att det har visat sig att övergångsperioden om två år inte kommer att räcka till för vissa studerande på högskolenivå. För att övergången till det nya studiestödssystemet inte skall påverka dessa högskolestuderande på ett sätt som för den enskilde kan framstå som oförutsett föreslår regeringen att en ytterligare övergångsbestämmelse införs i den nya studiestödslagen, nämligen punkt 3 a.

Den nya punkten 3 a i övergångsbestämmelserna innebär att vissa högskolestuderande som påbörjat sin högskoleutbildning med studiemedel före den 1 juli 2001 skall kunna få studiemedel beviljade enligt nuvarande regler om längsta tid för studiemedel även efter den 30 juni 2003. Det gäller studerande som före den nu pågående högskoleutbildningen har bedrivit andra högskolestudier med studiemedel och som därför kommer att bedriva mer än 240 veckors högskolestudier för att kunna avsluta den nu pågående utbildningen. I sådant fall skall en bedömning kunna göras huruvida det föreligger särskilda skäl att lämna studiemedel i mer än 240 veckor (sex år).

Inkomstbegreppet

Med anledning av att nya termer och uttryck används i inkomstkattelagen (1999:1229) föreslår regeringen att följändringar görs i 3 kap. 19 §, 4 kap. 14 § och 5 kap. 1 § studiestödslagen (1999:1395) samt i punkten 1 i övergångsbestämmelserna till lagen. Förslaget innebär alltså inte någon ändring i sak utan är endast en anpassning till terminologin i inkomstkattelagen.

Samordning av vissa studiestöd

I den nya studiestödslagen (1999:1395) finns en övergångsbestämmelse, punkten 2, som reglerar möjligheten att få särskilt vuxenstudiestöd (svux) eller särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa (svuxa) under en tvåårig över-

gångsperiod. Bestämmelsen innebär att sådana vuxenstudiestöd kommer att kunna betalas ut för tiden fram t.o.m. den 30 juni 2003.

Regeringen föreslår nu att punkten 2 i övergångsbestämmelserna till den nya studiestödslagen kompletteras med en bestämmelse som innebär att studiemedel enligt den nya lagen inte kan lämnas samtidigt med svux eller svuxa.

Övergångsbestämmelse om bidrag vid korttidsstudier

Som nämnts under avsnittet om bidrag vid studier under kortare tid föreslås i propositionen att en ny övergångsbestämmelse (punkt 2 a) införs i den nya studiestödslagen för att underlätta övergången till den nya ordningen för bidrag vid korttidsstudier. Studerande som före den 1 juli 2001 har påbörjat en utbildning och fått korttidsstudiestöd eller internatbidrag av Centrala studiestödsnämnden för den utbildningen skall kunna få fortsätta med samma studiestöd för att slutföra utbildningen. Denna möjlighet bör enligt förslaget kvarstå längst t.o.m. den 31 augusti 2001.

Ikraftträdande

Enligt regeringens förslag skall samtliga ändringar i den nya studiestödslagen (1999:1395) och dess övergångsbestämmelser träda i kraft samtidigt som den nya lagen, nämligen den 1 juli 2001.

Motioner

Avslag på regeringens förslag till ändringar i studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser begärs av Moderata samlingspartiet och Centerpartiet.

I motion 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del anmärker Moderaterna att regeringens förslag är ett ytterligare bevis på att det system som kommer att införas till sommaren inte fungerar. Det är inte ett reformerat studiestödssystem utan på sin höjd små justeringar i ett gammaldags statiskt system som är svåröverskådligt både för staten och för studenterna. Moderaterna redovisar i motionen hur de anser att ett verkligt reformerat studiemedelssystem bör vara utformat.

Också Centerpartiet anser i motion 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del att det inte räcker med att lappa och laga ett studiestödssystem som redan från början var otillräckligt. Det behövs ett nytt system, menar motionärerna. De lämnar i motionen synpunkter och förslag i frågor om studiestöd.

Utskottets ställningstagande

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395) samt avslår motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del.

Förslagen är enligt utskottets mening välmotiverade. I likhet med regeringen finner utskottet det angeläget att vissa studerande som påbörjat en flerårig högskoleutbildning med studiemedel enligt det nuvarande systemet

ges möjligheter att slutföra sina högskolestudier med studiemedel. Det är också viktigt, i perspektivet av ett livslångt lärande, att underlätta för studerande över 41 års ålder att skaffa sig en längre kompetenshöjande utbildning med studielån. Övriga ändringar i studiestödslagen föranleder inga kommentarer från utskottets sida.

Övrigt

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen bör avslå motionsyrkanden om ett nytt studiemedelssystem m.m., om utvidgad möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel, om översyn av återbetalningskraven samt om införande av sanktioner vid förseningar av studiemedel. Ett motionsyrkande om studiemedel vid folkhögskolestudier bör avslås med hänvisning till att regeringen inom kort kommer att fatta beslut i frågan.

Jämför *reservationerna 3 (m), 4 (c), 5 (kd, fp), 6 (kd) och 7 (fp)*.

Moderata samlingspartiet och Centerpartiet har lagt fram var sitt förslag till **ett nytt studiemedelssystem m.m.**

Moderaterna pläderar i motion 2000/01:Ub44 yrkande 2 för ett mer enhetligt studiemedelssystem och konkurrensutsättning av Centrala studiestödsnämnden. Enligt Moderaterna är ett överblickbart, fungerande system för studiefinansiering viktigt för att fler skall söka sig till den högre utbildningen. De anger tre utgångspunkter för ett verkligt reformerat studiemedelssystem. Det skall ge utrymme för längre studietid än 12 terminer och inte diskriminera studerande på grund av ålder. Inkomstprövningen skall avskaffas och räntorna på studielånen bli avdragsgilla. Återbetalningen av studielånen skall kopplas till skuldens storlek; undantag från återbetalning skall gälla vid dödsfall och om individen blir konstaterat oförmögen att betala sina skulder. Moderaterna förordar att studiemedelsservicen till studenterna konkurrensutsätts. De menar att banker, försäkringsbolag och andra med erfarenheter av ekonomisk rådgivning, lånehantering etc. torde ha goda förutsättningar att svara upp mot de krav de studerande och statsmakterna måste ställa när det gäller statligt garanterade finansieringsformer.

Centerpartiet anser i motion 2000/01:Ub46 yrkande 2 att riksdagen hos regeringen bör begära förslag till ett nytt studiestödssystem. Det nya studiestödssystemet skall bygga på några enkla principer. Det skall vara enkelt och lättöverskådligt. Det skall konstrueras så att subventionerna i systemet blir tydliga. Motionärerna betonar att skuldbördan efter studietiden måste lättas. Minskad skuldsättning och mindre framtida amorteringar är den enskilt viktigaste faktorn för att motverka den sociala snedrekryteringen. I motionen hänvisas till att Centerpartiet i sin budgetmotion hösten 2000 föreslog att studiemedel skall bestå av 50 % bidrag och 50 % lån.

I motion 2000/01:Ub43 (m) förordas att studiestödslagen omedelbart omarbetas för att förhindra utslagning och social snedrekrytering. Enligt motionären kommer regeringens förslag i propositionen inte att undanröja de problem som skapats genom de senaste ändringarna av studiemedelssystemet. Ett antal långtidsstuderande och forskarstuderande kommer att tvingas avbryta sin utbildning till förfång både för dem själva och för samhället, som har behov av deras kompetens.

U t s k o t t e t föreslår avslag på motionsyrkandena.

Riksdagen beslutade så sent som vid förra riksmötet om ett nytt studiestödssystem och avslag då motsvarande motionsyrkanden från Moderaterna och Centerpartiet om annan utformning av studiestödssystemet (prop. 1999/2000:10, bet. UbU7, rskr. 96). Även i samband med budgetbehandlingen hösten 2000 av anslagen inom utgiftsområde 15 har motionsyrkanden från dessa båda partier om ändring i det beslutade nya studiestödssystemet avslagits av riksdagen (bet. 2000/01:UbU2, rskr. 100). Motionsförslag om konkurrensutsättning av CSN avstyrktes likaså i utskottets nämnda budgetbetänkande och avlogs av riksdagen.

Utskottet finner inte skäl till att ändra sina tidigare ställningstaganden.

Frågan om **möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel** tas upp i två motioner.

Kristdemokraterna anser i motion 2000/01:Ub47 yrkande 2 att en ökad möjlighet till dispens inte bara bör införas som övergångsregel utan återinföras i studiestödssystemet. I ett kunskapsamhälle där det livslånga lärandet är målet är detta nödvändigt, menar de.

Också Folkpartiet framhåller i motion 2000/01:Ub45 yrkande 3 att det visserligen är bra med en övergångsbestämmelse, men dispensmöjligheter behövs också när det nya systemet trätt i ”full kraft”. Motionärerna betonar att det är viktigt inte minst för studenter på långa högskoleutbildningar och för forskarstuderande att generösare bestämmelser införas. De föreslår att utvidgad dispensmöjlighet skall kombineras med avtal om ökade återbetalningsbelopp.

U t s k o t t e t anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

Motsvarande motionsyrkanden avlogs av riksdagen hösten 2000 i samband med budgetbehandlingen (bet. 2000/01:UbU2, rskr. 100). Utskottet hänvisade då till att syftet med skärpningen i det nya studiestödssystemet av möjligheterna till dispens från tolvterminsregeln var att förebygga omfattande skuldsättning. För dem som påbörjar sina studier i det nya systemet skall de av riksdagen beslutade reglerna gälla, dvs. att det för studiemedel utöver tolv terminer skall krävas synnerliga skäl. Utskottet förutsätter att regeringen noga följer effekterna av den nya regleringen. Vad som skall anses vara synnerliga skäl blir en uppgift för Centrala studiestödsnämnden och Överklagandenämnden för studiestöd – som inrättats den 1 maj 2001 – att avgöra.

I motion 2000/01:Ub47 yrkande 3 tar Kristdemokraterna upp frågan om **studiemedel vid folkhögskolestudier**. De påtalar att en student som är under 20 år och som vill studera vid folkhögskola, till skillnad från en student vid

högskolan, inte har rätt att ta studielån. Detta är en orimlighet som antagligen enbart beror på ett misstag i systemet, och det bör därför snarast rättas till.

U t s k o t t e t föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandet med hänvisning till att regeringen inom kort kommer att fatta beslut i frågan.

Enligt gällande bestämmelser lämnas studiehjälp längst t.o.m. det första kalenderhalvåret det år då eleven fyller 20 år. En elev som efter 20 års ålder går kvar i en gymnasial utbildning får studiemedel fr.o.m. det andra kalenderhalvåret det år då han eller hon fyller 20 år. En studerande i högskolan kan få studiemedel även före 20 års ålder.

Utbildningar som ger rätt till studiehjälp respektive studiemedel finns förtecknade i bilaga till studiestödsförordningen. Utbildningens karaktär – högskolemässig/eftergymnasial eller gymnasial/motsvarande – avgör vilket stöd som kan lämnas.

I propositionen *Ett reformerat studiestödssystem* anförde regeringen följande om gränsdragningen mellan studiehjälp och studiemedel. Den bör göras på så sätt att främst sådana utbildningar skall berättiga till studiemedel oavsett ålder, vilka fordrar att de studerande för att antas till utbildningen har ett slutbetyg från en treårig utbildning i gymnasieskolan eller motsvarande utbildning (prop. 1999/2000:10 s. 102). Regeringen aviserade sin avsikt att skapa en mer ändamålsenlig indelning i bilagan till studiestödsförordningen. Enligt uppgift från Utbildningsdepartementet har en översyn i detta syfte gjorts inom departementet, bl.a. av utbildningar inom folkhögskolan. Som nämnts kommer regeringen inom kort att besluta om ändring av bilagan till studiestödsförordningen (2000:655).

En **översyn av återbetalningskraven** begärs i motion 2000/01:Ub47 yrkande 4 från Kristdemokraterna. De anser att det finns en risk för att de nya hårdare kraven på återbetalning kommer att innebära att framför allt äldre, lågavlönade deltidsarbetare kommer att avstå från att studera, även om behov och vilja finns. Reglerna bör därför ses över.

U t s k o t t e t erinrar om att i det nya studiestödssystemet är utgångspunkten för återbetalningsreglerna att alla skall hinna betala tillbaka sina lån och att den enskildes ansvar för upptagna lån skall vara tydligt. Det belopp som skall återbetalas ett visst år (årsbeloppet) relateras till skuldens storlek, räntan för året och antalet återbetalningsår; inte till låntagarens inkomst. Årsbeloppet räknas för varje år upp med 2 % vid oförändrad ränta. Dock har vissa s.k. trygghetsregler införts. Årsbeloppet får sättas ned till 5 % av låntagarens aktuella inkomst under betalningsåret. När låntagaren nått 50 års ålder höjs denna gräns till 7 %. I sådana fall förlängs återbetalningstiden till dess lånet blivit slutbetalt.

Det nya studiestödssystemet beslutades av riksdagen vid förra riksmötet och träder i kraft den 1 juli 2001. Utskottet anser inte att skäl finns att ompröva bestämmelserna om återbetalning av studielån. Motionsyrkandet bör avslås av riksdagen.

Folkpartiet föreslår i motion 2000/01:Ub45 yrkande 2 att **sanktioner införs vid förseningar av studiemedel** i syfte att främja effektiviteten hos Centrala

studiestödsnämnden (CSN). Myndigheten föreslås alltså bli skyldig att betala straffavgift till studenter som inte får sina studiemedel i tid. Motionärerna påpekar att motsvarande regel gäller i dag för de studenter som inte sköter återbetalningar av studiemedel på utsatt datum.

U t s k o t t e t föreslår avslag på motionsyrkandet.

Det är angeläget att CSN handlägger studiestödsärenden korrekt och effektivt för samtliga studerande. En ytterligare minskning av CSN:s resurser torde dock knappast främja vare sig servicegraden eller effektiviteten.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges inom parentes vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Bidrag vid studier under kortare tid (punkt 1) – m, kd, c, fp

av Beatrice Ask (m), Lars Hjertén (m), Erling Wälivaara (kd), Per Bill (m), Sofia Jonsson (c), Ulf Nilsson (fp), Anders Sjölund (m) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 1 borde ha följande lydelse:

1. Bidrag vid studier under kortare tid

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde och lag om ändring i sekretesslagen (1980:100). Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del, 2000/01:Ub45 yrkande 1 och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del samt bifaller delvis motion 2000/01:Ub47 yrkande 1.

Ställningstagande

Regeringens förslag om fördelningen av bidrag vid studier under kortare tid avser bl.a. att en förvaltningsuppgift, som innebär myndighetsutövning mot enskild, skall överlämnas till två fackliga intresseorganisationer. Enligt vår mening skall rätten att fördela studiestöd av skattemedel inte ges till fackföreningar. Regeringen gynnar dessutom ensidigt organisationerna LO och TCO. Tanken påminner om nykorporativism och kan medföra betydande risker från rättssäkerhetssynpunkt för enskilda människor. Vi hänvisar till att Lagrådet framfört allvarlig kritik mot bristen på riktlinjer i propositionen, särskilt när det gäller garantier för rättssäkerhet.

Mot bakgrund av vad vi här har anfört föreslår vi att riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde och lag om ändring i sekretesslagen (1980:100). Detta innebär att riksdagen bifaller motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del, 2000/01:Ub45 yrkande 1 och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del samt delvis bifaller motion 2000/01:Ub47 yrkande 1.

2. Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser (punkt 2) – m, c

av Beatrice Ask (m), Lars Hjertén (m), Per Bill (m), Sofia Jonsson (c) och Anders Sjölund (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 2 borde ha följande lydelse:

2. Vissa ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser

Riksdagen avslår regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395). Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del.

Ställningstagande

Vi anser att regeringens förslag till ändringar i den nya studiestödslagen och dess övergångsbestämmelser är ytterligare ett bevis på att det studiestödssystem som kommer att införas till sommaren inte fungerar. Det är inte ett reformerat studiestödssystem utan på sin höjd små justeringar i ett gammaldags statiskt system som är svåröverskådligt både för staten och för studenterna. Vi yrkade avslag på propositionen om ett reformerat studiesystem (prop. 1999/2000:10). Enligt vår mening bör riksdagen avslå även de nu framlagda ändringsförslagen. Det beslutade studiestödssystemet bör inte införas. Riksdagen bör bifalla motionerna 2000/01:Ub44 yrkande 1 i denna del och 2000/01:Ub46 yrkande 1 i denna del.

3. Ett nytt studiemedelssystem m.m. (punkt 3) – m

av Beatrice Ask (m), Lars Hjertén (m), Per Bill (m) och Anders Sjölund (m).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

3. Ett nytt studiemedelssystem m.m.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 3. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub44 yrkande 2, bifaller delvis motion 2000/01:Ub43 och avslår motion 2000/01:Ub46 yrkande 2.

Ställningstagande

Ett överblickbart, fungerande system för studiefinansiering är viktigt för att fler skall söka sig till den högre utbildningen.

Vi vill införa ett verkligt reformerat studiemedelssystem utifrån följande utgångspunkter. Systemet skall ge utrymme för längre studietid än 12 terminer. Ingen åldersdiskriminering får förekomma. Systemet skall vara flexibelt, uppmuntrande och hållbart. Inkomstprövningen skall avskaffas. Det kan enligt vår mening inte vara rimligt att straffa dem som vill och kan ta ansvar för sin egen försörjning. Räntorna på studielånen skall vara avdragsgilla. Återbetalningen av studielånen skall kopplas till skuldens storlek. Alla skulder skall betalas tillbaka. Undantag skall gälla vid dödsfall och om individen blir konstaterat oförmögen att betala sina skulder.

Vi anser vidare att den enskilde behöver bättre information och hjälp för att kunna planera långsiktigt när det gäller egna kunskapsinvesteringar. Studiemedelsservicen till studenterna bör konkurrensutsättas. Banker, försäkringsbolag och andra med erfarenheter av ekonomisk rådgivning, lånehantering etc. torde ha goda förutsättningar att svara upp mot de krav de studerande och statsmakterna måste ställa när det gäller statligt garanterade finansieringsformer.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med förslag om ett mer enhetligt studiemedelssystem och konkurrensutsättning av Centrala studiestödsnämnden. Detta bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2000/01:Ub44 yrkande 2 och delvis bifalla motion 2000/01:Ub43.

4. Ett nytt studiemedelssystem m.m. (punkt 3) – c

av Sofia Jonsson (c).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 3 borde ha följande lydelse:

3. Ett nytt studiemedelssystem m.m.

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 4. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub46 yrkande 2 och avslår motionerna 2000/01:Ub43 och 2000/01:Ub44 yrkande 2.

Ställningstagande

Centerpartiet anser att utgångspunkterna för ett studiestödssystem bör vara att det skall minska den sociala snedrekryteringen till den högre utbildningen, att det skall vara överskådligt och enkelt samt att de statliga subventionerna skall vara tydliga. Det nya studiestödssystemet som träder i kraft den 1 juli 2001 misslyckas med att nå samtliga tre föresatser. Enligt min mening måste skuldbördan efter studietiden lättas. Minskad skuldsättning och mindre framtida amorteringar är den enskilt viktigaste faktorn för att motverka den sociala snedrekryteringen. Jag vill framhålla att Centerpartiet i sin budgetmotion

hösten 2000 förespråkade att studiemedel skall bestå av 50 % bidrag och 50 % lån.

Riksdagen bör hos regeringen begära förslag till ett nytt studiestödssystem och därmed bifalla motion 2000/01:Ub46 yrkande 2.

5. Möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel (punkt 4) – kd, fp

av Erling Wälivaara (kd), Ulf Nilsson (fp) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkt 4 borde ha följande lydelse:

4. Möjlighet till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 5. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2000/01:Ub45 yrkande 3 och 2000/01:Ub47 yrkande 2.

Ställningstagande

Vi vill att regeringen återkommer till riksdagen med förslag om att ökade möjligheter till dispens från tolvterminersregeln vid beviljande av studiemedel skall återinföras i studiestödssystemet. I ett kunskapssamhälle där det livslånga lärandet är målet är detta nödvändigt. Inte minst för studenter på långa högskoleutbildningar och för forskarstuderande är det viktigt att generösare bestämmelser införs. En utvidgad dispensmöjlighet skall kombineras med avtal om ökade återbetalningsbelopp. Vad vi här har anfört bör riksdagen tillkännage för regeringen som sin mening och därmed bifalla motionerna 2000/01:Ub45 yrkande 3 och 2000/01:Ub47 yrkande 2.

6. Studiemedel vid folkhögskolestudier, m.m. (punkterna 5 och 6) – kd

av Erling Wälivaara (kd) och Maria Larsson (kd).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att utskottets förslag under punkterna 5 och 6 borde ha följande lydelse:

5. Studiemedel vid folkhögskolestudier

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub47 yrkande 3.

6. Översyn av återbetalningskraven

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 6. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub47 yrkande 4.

Ställningstagande

Vi anser att en brist i studiestödssystemet är att **studiemedel** inte utgår **vid folkhögskolestudier**. En student som är under 20 år och som vill studera vid folkhögskola har, till skillnad från en student vid högskolan, inte rätt att ta studielån. Det innebär att en nittonåring som tagit studenten inte omedelbart kan fortsätta sina studier vid t.ex. någon av folkhögskolornas yrkesförberedande utbildningar utan måste vänta ett år. Vi menar att detta är en orimlighet, som antagligen enbart beror på ett misstag i systemet, och det bör därför snarast rättas till. Vad vi här har anfört bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2000/01:Ub47 yrkande 3.

Enligt vår mening finns det en stor risk för att de nya hårdare kraven på återbetalning i det nya studiestödssystemet kommer att innebära att framför allt äldre, lågavlönade deltidsarbetare avstår från att studera, även om behov och vilja finns. Vi anser därför att en **översyn av kraven på återbetalning** bör göras i syfte att de inte skall stänga ute vissa grupper från utbildning. Detta bör riksdagen tillkänna för regeringen som sin mening och därmed bifalla motion 2000/01:Ub47 yrkande 4.

7. Införande av sanktioner vid förseningar av studiemedel (punkt 7) – fp

av Ulf Nilsson (fp).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att utskottets förslag under punkt 7 borde ha följande lydelse:

7. Införande av sanktioner vid förseningar av studiemedel

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som framförs i reservation 7. Därmed bifaller riksdagen motion 2000/01:Ub45 yrkande 2.

Ställningstagande

I syfte att främja effektiviteten hos Centrala studiestödsnämnden bör sanktioner införas vid förseningar av studiemedel. Myndigheten föreslås alltså bli skyldig att betala straffavgift till studenter som inte får sina studiemedel i tid. Motsvarande regel gäller i dag för de studenter som inte sköter återbetalningar av studiemedel på utsatt datum. Detta bör riksdagen med bifall till motion 2000/01:Ub45 yrkande 2 tillkänna för regeringen som sin mening.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Regeringen har i proposition 2000/01:107 Bidrag vid korttidsstudier och vissa andra studiestödsfrågor föreslagit

1. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde,
2. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
4. att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395).

Förslagspunkt 3 i propositionen, att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i inkomstskattelagen (1999:1229), behandlas av skatteutskottet.

Motioner

I betänkandet behandlar utskottet nedan uppräknade motionsyrkanden i vilka föreslås att riksdagen fattar följande beslut:

2000/01:Ub43 av Lennart Fridén (m):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att studiestödslagen omedelbart omarbetas för att förhindra utslagning och social snedrekrytering.

2000/01:Ub44 av Beatrice Ask m.fl. (m):

1. Riksdagen avslår regeringens proposition 2000/01:107.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om ett mer enhetligt studiemedelssystem och konkurrensutsättning av CSN.

2000/01:Ub45 av Ulf Nilsson m.fl. (fp):

1. Riksdagen avslår regeringens förslag till ändringar i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde samt till ändringar i sekretesslagen (1980:100) och inkomstskattelagen (1999:1229).
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om att en skyldighet bör införas för Centrala studiestödsnämnden

(CSN) att betala straffavgift till studenter som inte får sina studiemedel i tid.

3. Riksdagen begär att regeringen återkommer med förslag om utvidgade dispensmöjligheter när det gäller den s.k. tolvterminersregeln.

2000/01:Ub46 av Sofia Jonsson m.fl. (c):

1. Riksdagen avslår proposition 2000/01:107 Bidrag vid korttidsstudier och vissa andra studiestödsfrågor.
2. Riksdagen begär hos regeringen förslag till ett nytt studiestödssystem i enlighet med vad i motionen anförs.

2000/01:Ub47 av Erling Wälivaara m.fl. (kd):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om fördelningen av korttidsstudiestödet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om antalet terminer med studielån.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om studiemedel vid folkhögskolestudier.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad i motionen anförs om en översyn av återbetalningskraven.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1. Förslag till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde

2. Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

3. Förslag till lag om ändring i studiestödslagen (1999:1395)

BILAGA 3

Lagrådsyttrande som begärts av utskottet

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 2001-04-23

Närvarande: f.d. justitierådet Staffan Vängby, justitierådet Leif Thorsson, regeringsrådet Rune Lavin.

Riksdagens utbildningsutskott har den 5 april 2001 beslutat inhämta Lagrådets yttrande över det i proposition 2000/01:107 framlagda förslaget till lag om ändring i lagen (1976:1046) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Annika Åkerlind och föredraganden Kristina Lindegren.

Förslaget föranleder följande yttrande av Lagrådet:

Den föreslagna ändringen av lagen om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Utbildningsdepartementets verksamhetsområde innebär att det skall införas en ny paragraf (8 §) av följande lydelse: ”Landsorganisationen i Sverige och Tjänstemännens Centralorganisation prövar frågor om fördelning av bidrag till studerande vid korttidsstudier.” I 11 kap. 6 § tredje stycket regeringsformen föreskrivs att förvaltningsuppgift kan överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelse, registrerat trossamfund eller någon av dess organisatoriska delar eller till enskild individ, samt att överlämnandet skall ske med stöd av lag, om uppgiften innefattar myndighetsutövning.

Från grundlagssynpunkt möter det inget hinder att överlåta myndighetsutövning på en centralorganisation inom fackföreningsrörelsen. Denna uppgift kan dock förefalla främmande i jämförelse med den verksamhet som en centralorganisation vanligtvis utövar. Det framgår inte klart av propositionen vem som kommer att vara behörig att ansöka om bidrag hos en centralorganisation, men vid föredragningen inför Lagrådet bekräftades att även andra än fackföreningsmedlemmar skall vara ansökningsberättigade. Detta ställer stora krav på centralorganisationerna vad gäller skyldigheten att iaktta objektivitet och behandla alla sökande lika. I detta hänseende är att märka att centralorganisationerna kommer att vara bundna av objektivitetsprincipen och likhetsprincipen i enlighet med vad som föreskrivs i 1 kap. 9 § regeringsformen (”andra som fullgör uppgifter inom den offentliga förvaltningen”). Eftersom den ifrågavarande förvaltningsuppgiften innefattar myndighetsutövning blir den som befattar sig med bidragsärendena hos centralorganisationen

underkastad JO:s och JK:s tillsyn. Han kommer också att ansvara för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken. Organisationernas verksamhet för fördelning av bidragen kommer således att inordnas i den offentlighetsrättsliga reglering som nu sagts och bör därför kunna antagas uppnå en från kvalitets synpunkt grundläggande nivå.

I den föreslagna paragrafen sägs att den förvaltningsuppgift som anförtros centralorganisationerna består i att pröva frågor om fördelning av bidrag till studerande vid korttidsstudier. Ordvalet ("fördelning av bidrag") för närmast tankarna till att det skulle vara fråga om en rent diskretionär prövning utan sådana föreskrivna villkor som en rätt till bidrag förutsätter. Mot detta talar att det i motiveringen sägs att den nya formen av bidrag skall motsvara det nuvarande korttidsstudiestödet och internatbidraget. Avsikten är att det nya bidraget skall regleras i en förordning. Det innebär att de slags bidrag som riksdagen hittills beslutat om i fortsättningen kommer att beslutas av regeringen. En allvarlig brist i propositionen är att det inte finns några riktlinjer om vad den kommande rättsliga regleringen skall innehålla. Från Lagrådets synpunkt medför detta att det är omöjligt att bedöma hur förslaget egentligen förhåller sig till rättssäkerhetens krav (jfr 8 kap. 18 § tredje stycket 3 regeringsformen).

När Centrala studiestödsnämnden handlägger frågor om bidrag, måste detta ske under iakttagande av de rättssäkerhetsgarantier som finns föreskrivna i förvaltningslagen. Vilka skyldigheter centralorganisationerna skall få i dessa hänseenden saknas det uppgifter om. Särskilt anmärkningsvärt är att det inte sägs något om huruvida centralorganisationernas beslut skall vara överklagbara och således kunna överprövas av allmän förvaltningsdomstol. Detsamma gäller frågan om organisationerna skall ha rätt att rikta återkrav mot den som felaktigt uppburit bidrag. Regler om återkrav är av betungande art och bör därför vara exakta och helst finnas i en lag. Vad nu sagts är viktiga ingredienser i den kommande rättsliga regleringen. Lagrådet saknar dock underlag för att göra en rättslig bedömning av de nämnda frågorna.